

ger forfatterne også følgende velovervejede konklusioner om selve kritikformen:

"Offentligheden havde – og har fortsat – en tendens til at samle en bred vifte af politiske grupperinger under begrebet *venstrefløj*. I retorikken hedder dette *pars pro toto*, dvs. del for helhed. Man beskriver helheden ved et karakteristisk enkelttræk. Men venstrefløjen er en løselig topografisk angivelse af et større område på den politiske scene og siger ikke mere end som så. Venstrefløjen i 1970'erne var fragmenteret og ikke alle "gik ind for Sovjetunionen". (s. 234) Disse velovervejede konklusioner har forfatterne sakset – flere sætninger ordret – fra en artikel jeg har skrevet (Vi er historie, *Arbejderhistorie* 3/1999, s. 67-75). Og jeg er da glad for at forfatterne kan bruge disse formuleringer. Men ville en fodnote ikke have været på sin plads?

Som det fremgår, er det en noget blandet antologi Adam Holm og Peter Scharff Smith har fået samlet sig. Men ser vi bort fra Kim Salomons totalikser, er der faktisk stof til eftertanke i bogen – og en række præcise og grundige indlæg, som bringer debatten videre. Sagen er ikke som *Weekendavisen* synes at mene, at vi fra venstrefløjen i 70erne ikke ønsker at diskutere. Tværtimod. Men vi vil ikke diskutere manipulerende og upræcise anklager, hvor vores eneste mulighed er at under-skrive en erklæring om vores egen grænse-løse idioti. Set i dette perspektiv bringer denne bog faktisk debatten videre.

Kan også læses på www.modkraft.dk

MORALSK

MAGT- TEKNOLOGI

Af Benny Lihme

Historikeren Peter Scharff Smith skriver i forordet til *Moralske hospitaler*, at han har opdateret, redigeret og stedvis omskrevet hans ph.d.-afhandling fra 2002 om det moderne fængselsvæsens gennembrud. Bortset fra at jeg studsede over ordet "opdatering" på en kulturhistorisk afdækning af noget der fandt sted i perioden 1770-1870, har det været en god ide at gøre ph.d.-afhandlingen mere alment tilgængelig. Vellykket tilgængelig, skulle jeg måske sige. For der er tale om et spændende historisk stof levendegjort i en klar og velskrevet fremstilling. I øvrigt dog mærkeligt nok ikke mere spændende end at faghistorikere hidtil er gået uden om det. Selvom Danmark har haft et landsdækkende fængselsvæsen i mere end 250 år, er der ikke tidligere skrevet en større faghistorisk afhandling om emnet.

Peter Scharff Smith har et kort, men udmærket kapitel om de før-moderne fængsler/tugthuse. Hans hovedærinde er imidlertid det straffetretlige opbrud, præget af Oplysningstidens epoke, og det efterfølgende "moderne fængsels" gennembrud. For at studere dette gennembrud, må

MORALSKE HOSPITALER

forum

Peter Scharff Smith

Det moderne fængselsvæsens gennembrud 1770-1870

Peter Scharff Smith:
Moralske hospitaler

Det moderne fængselsvæsens gennembrud 1770-1870,
452 s., kr. 299,-. Forum.

forfatteren på opdrag af den store historie tage turen over Atlanten til USA, inden han vel tilbage så at sige ankommer med hestevogn "i morgendisene igennem fredfyldte grønne områder i Albertslund, omtrent der hvor S-togsstationen ligger i dag."

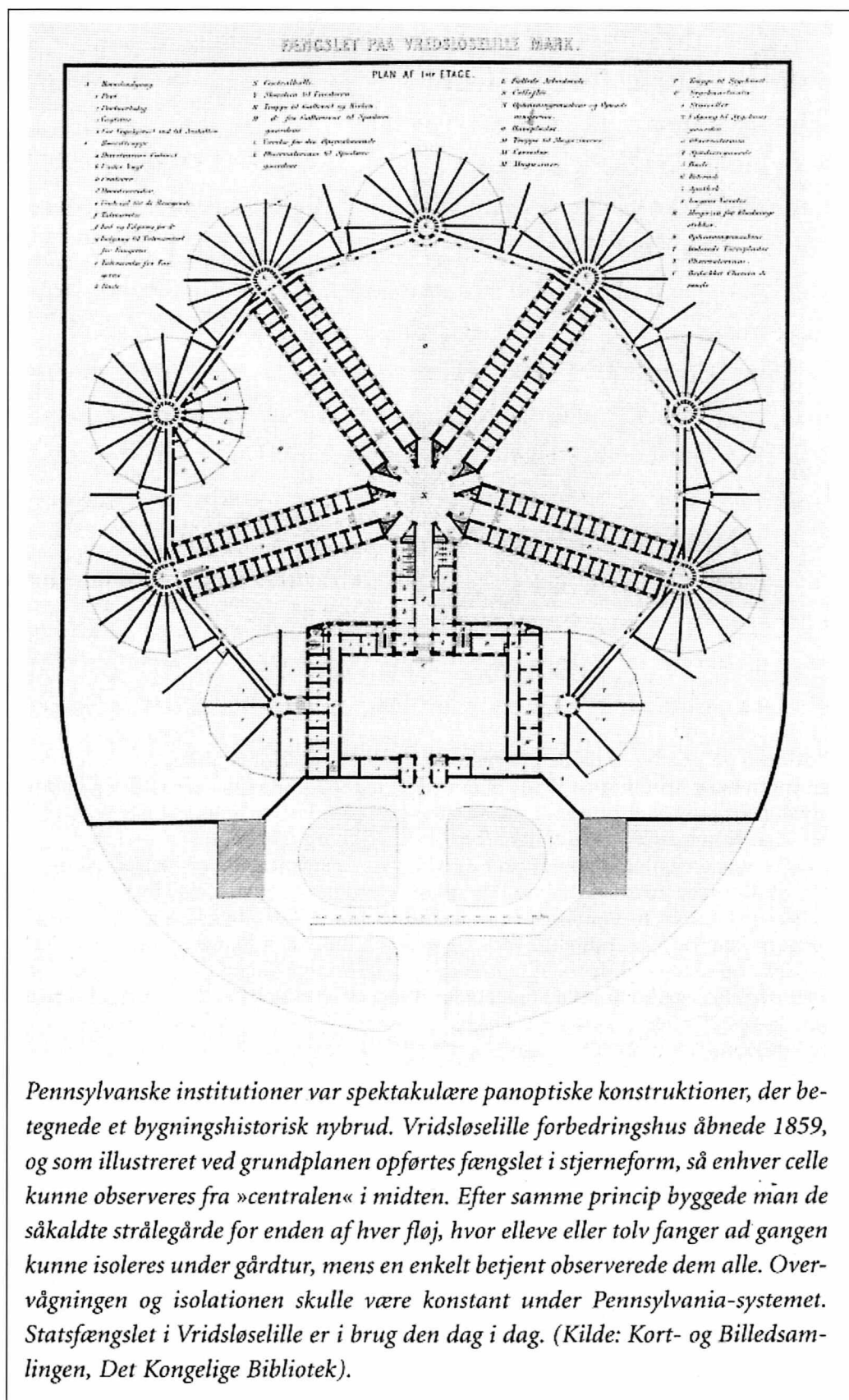
Sådan lyder bogens indledning, dateret juni 1868, og optakt til det originale case-studie af Vridsløselille forbedringshus, som udgør bogens Foucault'ske mikrokosmos og tyngdepunkt.

Uden på nogen måde at kede sin læser, nåja, det 62 sider lange noteapparat er måske lidt overvældende!, fremlægger Scharff Smith systematisk kommissioners, fængselselskabers, straffeloves og "den internationale penitentiære udviklings" dagsordener og reformer. Også fængselsbesøg af Charles Dickens og H.C. Andersen bliver det til.

Vridsløselille kommer i øvrigt ikke først i denne nye danske fængselshistorie. Partneren i det der i hen ved 150 år "har udgjort kernen i et dansk net af straffean-

stalter", Horsens Tugthus, åbnede således i 1853, mens Vridsløselille fulgte efter i 1859. Vestre Fængsel følger efter i 1895 og Nyborg i 1913.

Inspirationen er hentet gennem bl.a. studierejser til USA, hvor de to store og konkurrerende systemer kendt som hhv. Auburn- og Pennsylvania-modellerne blev grundigt undersøgt. Modellerne var enige om, at en udstrakt anvendelse af isolation var nødvendig. Frenologien og den biologiske opfattelse af det kriminelle menneske var kendt, men endnu ikke slået igennem, så den fremherskende kriminalitetsforståelse var social. Omdrejningspunktet for de nye fængselsprincipper var således, at man skulle adskille de kriminelle for at undgå, at de fordærvede hinanden. Denne nye rationelle opfattelse af kriminalitet gik hånd i hånd med religionen, som så at sige skulle levere den tids kognitive adfærdsterapeutiske programmer. Titlen *Moralske hospitaler* har forfatteren lånt fra en fængselslærer med en poetisk åre, som i pagt med de reformivrige mente, at

hans arbejdsplads, Vridsløselille forbedringshus, ved at forbedre forbryderne derved skabte en bedre verden.

Det er en grundlæggende antagelse i bogen, at religionen spiller en afgørende rolle for de moderne fængslers konstruktion. Det var ikke særligt problematisk at indrette celler, hvor fangerne hver for sig kunne sidde og tænke på Gud. Det arkitektoniske problem lå mere i, at de mange fanger også indimellem skulle høre Guds ord ved gudstjenester. Problemet blev løst ved opfindelsen af panoptiske fængselskirker, hvor de indsatte sad isoleret i små bokse. Her kunne forbryderne se præsten, uden at kunne se hinanden (i det panoptiske system måtte de indsatte aldrig se hinandens ansigter).

Peter Scharff Smith udbygger desværre ikke den foucault'ske tese, at fængslernes fiasko er en samfundsmæssig succes, idet de på funktionel vis reproducerer bunden af klassesamfundet. Han er stærkere udi historieskrivningen end i sociologien. Men en pønål succes målt ud fra forbedringstanken er der langt fra tale om. Netop som Danmark havde reformeret hele fængselsvæsenet, viste det sig, at det moderne fængsel havde spillet fallit i foregangslandene USA og England. Paradoksalt nok var de moderne fængselssystemer kommet i stærk modvind flere steder – ikke mindst Pennsylvania-systemet – netop som Vridsløselille åbnede, og forbedringen af de kriminelle skulle føres ud i livet i Danmark. Recidiviteten faldt ikke som lovet, masser af

To børnefanger afbildet 1890 i Vridsløselille sammen med den fængselsbetjent, der stod for havearbejdet. Straffeloven af 1866 havde sat den kriminelle lavalder til ti år, og der sad således en række børn i Vridsløselille. Den kriminelle lavalder blev i øvrigt først hævet fra 10 til 14 år i 1905. Dagens børne-kriminalpolitiske høje i det danske folketing synes mest inspirerede af Straffeloven af 1866 . . . (foto: bogen s. 194 / Eli Andersen / Museet ved Vridsløselille Statsfængsel).

fanger blev sindssyge af isolationen og måtte overføres til de psykiatriske anstalter osv.

Hvilket ikke skal forhindre den aktuelle danske regering i at finde inspiration i historiens have, ikke mindst hvad angår den revolutionerende tanke om "noget-for-noget", som i vor tids danske fængsler skal være ensbetydende med tidlig prøveløsladelse. Når og hvis fangerne har "noget" at byde på, forstås.

Hvad med at gå tilbage til Vridsløselilles klassementsystem, hvor fangen starter sin afsoning i 1. klasse, og herefter bevæger sig til 2., 3. og afslutningsvis 4. klasse. Jo bedre opførsel, jo hurtigere igennem til 4. klasse – og efterfølgende prøveløsladelse.